

Eggert Briem - Um afrjettir og almenninga (1917)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Landsbókasafnsins (Íslandssafn).

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

9957
J. 346.013
Egg

Um afrjettir og almenninga.

Eftir

Eggert Briem

frá Viðey.

(Sjerprentun úr Lögrjettu.)

Við rannsókn mína á sögu Haralds hárfagra varð jeg að taka til meðferðar skoðun manna um að almenningar í Noregi hafi verið hjer aðsmanna eignir fyrir daga Haralds konungs, og að hann hafi svift hjeruðin þessum eignum sínum og lagt þær undir konungdóminn.

Í sambandi við ástandið í Noregi varð jeg ennfremur að rannsaka forn lög Svía um þessi mál í Svíþjóð og sams konar mál til forna bæði hjer á landi og í Danmörku.

Skýri jeg frá árangri þessara rannsókna minna í bók minni „Um Harald hárfagra“ (Rvík 1915, bls. 96-109)

að því leyti sem þær hafa þýðingu fyrir sögu hans.

Fyrir þessar sakir, að jeg hef þannig kynt mjer afrjettarmál og almenninga til forna, hafa nokkrir menn beðið mig að gera grein fyrir skoðunum mínum á þessum málum hjer á landi í sambandi við þingsályktunartillögu þá frá Gísla Sveinssyni, þingmanni Vestur-Skaftfellínga, sem samþykkt var á aukapínginu og er svo hljóðandi:

„Neðri deild alþíngis ályktar, að skora á landsstjórnina að gæta hagsmuna þjóðfíelagsins og rjettar landssjóðs til fossa og annara verðmæta í almenningum landsins og í afrjettum, þeim er eigi heyra til neinni ákveðinni jörð einstakra manna eða sveitafíelaga, með því

1. að komast að ábyggilegri niðurstöðu um það, hve langt yfirráðarjettur sýslu- og hreppafíelaga yfir afrjettum nái samkvæmt þeim notum, er tíðkast hafa frá fornu fari (svo sem upprekstur, beit, fjallagrös, rótargröftur, skógarhögg, veiði) og gefa síðan hlutaðeígendum það til vitundar.

2. að láta fara fram rifting á öllum samningum, er sýslur eða hreppar kunna að hafa gert við einstaka menn eða fjelög og í bága koma við rjett landssjóðs.“

Þar sem afrjettarmál vor og almenninga þannig eru orðin að þingmáli og almennu umræðuefni í landinu, en jeg að hinu leytinu er á gagnstæðri skoðun við Gísla Sveinsson, vil jeg ekki skorast undan því að gera grein fyrir skoðunum mínum á málinu, ef verða mætti að það gæti orðið til hægðarauka fyrir þing og stjórn við frekari meðferð þessa máls eða þá til þess að firra sveitir og sýslufjelög málaferlum, er selt hafa fossa á afrjettum og svara verða til lagariftinga.

Eins og tillagan ber með sjer og tillögumaður tók fram sem sína skoðun (sbr. ræðu hans, eins og hún var ritin af þingskrifara í Nd. og hún er prentuð í 44. árg. Ísafoldar, 9. tbl.), þá byggist hún á því, að eignarheimildin fyrir sjálfu landinu í afrjettum og almenningum sje landsins eign.

Því til gildis, að þessu sje þannig farið, taldi Gísli aðallega það, að

rjettindi þau, sem sveitir og hjeruð hefðu yfir afrjettum og almenningum, væru að eins fólgin í ákveðnum afnotum, „beit, upprekstri, grasatekju, veiði o. s. frv.“, laust við eignarrjettinn til landsins.

Tillögu sinni til frekari stuðnings vitnaði hann enn fremur til laga um nýbýli 6. nóv. 1897 og „í annan stað og einkanlega“ til námulaganna nr. 50, 30. júlí 1909, er heimila sjerhverjum samkvæmt nánari ákvæðum laganna „að leita málma og málmblanda í jörðu eða landi, sem er óskift eign landssjóðs eða ljens Kirkjujarða, svo og í almenningum, öræfum og afrjettum, sem ekki liggja undir jarðeignir einstakra manna eða sveitarfélaga, sem metnar eru til dýrleika.“

Um þessar röksemdir er það að segja, að í þeim felst engin sönnun fyrir því, að landssjóður eigi allar þær afrjettir, er ekki heyra til ákveðnum jörðum eða að hjer sjeu yfirleitt til afrjettir og almenningar, er ekki sjeu einkaeignir frá fornu fari eða ákveðnar landeignir alt að einu og einstakar jarðir.

Það er auðvitað rjett, eins og öllum er kunnugt, að það, að ein sveit á upprekstur þar eða þar, heitir á íslensku, að sveitin eigi þar afrjett án þess að þar með sje gefið til kynna eða það felist þar í, að sveitin eigi sjálfst landið eða annað en upprekstrarrjettinn og önnur þau afnot og rjettindi, er honum fylgja eða fylgt hafa frá fornu fari.

Aftur á móti er það að blanda málum saman að ætla að af því verði dregin sú ályktun að enginn eigi landið og að það sje því þjóðeign. Á sama hátt mætti t. d. halda því fram, að það að maður á engjar eða engi, þ. e. slægjuna en ekki landið sjálfst, sje sönnun þess, að landið undir enginu og námurjetturinn sje allsherjar eign. En allir sjá og vita hvílík fjarstæða slíkt er.

Sama er og um lagatiltvitnanirnar að þær sanna ekkert til eða frá. Eignarrjetturinn er friðhelgur samkvæmt stjórnarskránni og er því ónýtt að vitna til seinni laga að því leyti, að þau geri ráð fyrir einum eða öðrum eignarrjetti landssjóði til handa að afrjettum og almenningum, svo

framarlega sem ekki verður sýnt fram á að hann hafi haft slík rjettindi áður til þessara landssvæða eða þá að eignarrjettur landssjóðs hafi verið staðfestur með dómi (rjettum eða röngum).

Einnig er það, að hafi Gísli haft ástandið í Danmörku, Noregi eða Svíþjóð fyrir augum, þar sem sjálft landið í almenningunum, er þar svara til afrjettanna hjer, voru konungseignir frá fornu fari og urðu því þjóðeign, er einveldið lagðist niður, þá dugar alls ekki að miða staðhættina hjer við það ástand öðru vísi en til samanburðar og hliðsjónar, heldur verður það atriði, hvernig eignarrjettinum til landsins hafi verið farið hjer, að leysast sjálfstætt samkvæmt sögu sjálfra vor og lands vors alveg á sama hátt og Gísli í ræðu sinni gerði ráð fyrir um afnotarrjettinn.

En þegar saga landsins er lögð til grundvallar, horfir málið þannig við, að til þess að nokkurt vit sje í þingsályktunartillögunni, þá verður hún að byggjast á einu af tvennu eða hvorutveggja:

1. að til sjeu hjer afrjettir og almenn-
ingar, sem aldrei hafi verið numd-
ir eða teknir til eignar.
2. að til sjeu afrjettir og almenning-
ar hjer á landi, er beinlínis hafi
orðið sameiginleg eign allra lands-
manna þegar í öndverðu og aldrei
hafi gengið úr þessari sameign
þjóðarinnar.

Eins og kunnugt er, hefur höfundur Landnámu eftirlátið oss vitneskju um það, að afrjettarlönd og öræfi voru ekki síður numin en þeir hlutar landsins þar sem bygðin reis upp og forfeður vorir tóku sjer bólfestu. Þannig er t. d. sagt um Kalman, að hann nam „land fyrir vestan Hvítá á milli Fljóta ok Kalmanstungu alla, ok svá alt austr undir jökla sem grös eru vaxin.“

Einnig vil jeg minna á frásögnina um Hrosskel, er hann sendi Roðrek þræl sinn „upp eftir Mælifellsdal í landaleitan suðr á fjöll.“ Þegar Vjekell spurði til ferða Roðreks, „þá fór hann litlu síðar suðr á fjöll í landaleitan“. En er þetta spurði Eiríkur í Goðdölum, sendi hann Rönguð þræl sinn „enn í landaleit.“

Og eins og frásögnin ber með sjer, helgaði Vjekell sjer landið og eins þrælarnir húsbændum sínum svo langt sem þeir komust framast.

Roðrekur setti landkönnuð. Vjekell skaut milli hauga, en Rönguður hlóð vörðu, er hann var kominn á hraunið milli Reykjavalla (Hveravalla) og Kjalar og hafði þar hitt á mannsspor sunnanað.

Þessi frásögn Landnámu sýnir, að landnámsmenn lögðu ekki síður áherslu á það að eignast afrjettarlöndin en heimalöndin eins og líka var ekki nema eðlilegt, þegar þess er gætt, að afrjettirnar gáfu beinlínis tekjur af sjer, afrjettartollana, er jeg í bók minni „Um Harald hárfagra“ tel mig hafa fært fullnægjandi sannanir fyrir að sjeu jafngamlir byggingu landsins. Vísast því um það atriði til þess, er þar segir.

Eins og tekið er fram í þingsályktunartillögunni, er ekki ætlast til þess, að landssjóður geri eignartilkall til þeirra afrjetta, sem heyra til ákveðnum jörðum. Segir flutningsmaður í ræðu sinni, að það sje af því, að slíkar afrjettir sjeu þá að líkindum

gera allar frelsishugmyndir og allar kenningar um rjettmætt frelsi einstaklingsins tortryggilegar. Árið 1908 ósköpuðust engir meir út af þjóðfrelsinu heldur en sumir bannmennirnir. En um leið fengu þeir þjóðina til þess að stíga eitt hið ótvíræðasta spor aftur á bak, — í áttina frá öllum sönnum frelsishugsjónum, — sem hún nokkru sinni hefur stigið.

Orðið frelsi hefur ótal margar merkingar. Það frelsi, sem mest hefur verið rætt um hjer á landi, er þjóðfrelsið, eða rjettur þjóðarinnar til þess að stjórna sjer sjálf án íhlutunar frá annari þjóð. En hjer kemur til greina annars konar frelsi, þegnfrelsið, eða rjettur einstaklingsins til þess að stjórna sjer sjálfur án íhlutunar frá samborgurum sínum eða þjóðfjelaginu í heild sinni. Hvern rjett á einstaklingurinn gagnvart heildinni? Um þá spurningu hafa verið háðar endalausar deilur og blóðugar styrjaldir frá því er sögur hefjast í þessari heimsálfu. Hjer er sjálft meginatriðið í menningarsögu þjóðanna, og lífskjör þeirra og örlög hafa mikið til farið eftir því, hvernig afstaða þeirra hefur verið til þessa máls.

Ef maður skefur allan þvætting og hugsunagraut utan af þessari spurningu, og virðir hana fyrir sjer allsnakta, þá hljóðar hún svo: Er einstaklingurinn til vegna ríkisins eða ríkið vegna einstaklingsins? Svörin, sem ríkin og þjóðflokkarnir hafa gefið, eru mjög sundurleit. Í fornöld var vald spartverska ríkisins yfir einstaklingnum nálega takmarkalaust, en Aþenuborg stóð þar á öndverðum meið. Jeg veit ekki, hvort bannmenn hafa borið saman menningargróðurinn í í þeim tveimur borgum. Á seinni öldum hafa vestrænu þjóðirnar, og sjerstaklega Englendingar, staðið fast á rjetti einstaklingsins gagnvart ríkinu, en Rússastjórn, sem bannmennirnir íslensku elska svo heitt og hafa vitnað svo oft til hin síðustu misseri, hefur litið nokkru öðru vísi á það mál. Spurningin er nú, í hvora áttina við heldur eigum að stefna, — hvort við eigum að varpa allri okkar áhyggju upp á kúgunarvald ríkisins, eða varðveita sjálfsákvörðunarrjett einstaklingsins sem helgan dóm í stjórnarfari okkar og löggjöf.

Að vísu hvílir öll þjóðfjélagsskipun á þeim grundvelli, að rjettur einstaklingsins er takmarkaður á margvíslegan hátt, til gagns fyrir heildina. Bannmennirnir þreystast aldrei á að stagast á þeim sannleika, sem þó vitanlega er viðurkendur af öllum óbrjáluðum mönnum. En jafnvíst er hitt, að öll velferð, menning og heilbrigði þjóðfjélaganna er í veði, ef viss ómissandi rjettindi einstaklinganna eru ekki sem ramlegast trygð gegn kúgunartilhneigingum þeirra, sem völdin hafa, hvort sem það eru arfbornir þjóðhöfðingjar eða pólitískir flokkar. Það er einmitt eitt hið allra vandasamasta verkefni löggjafans, að draga takmarkalínuna milli þess rjettar, sem þegninn á, og þess rjettar, sem þjóðfjélagið á, svo að hvorugum málsaðilja sje gert rangt til. Í því efni mun vera örðugt, ef ekki ókleift, að ákveða nokkrar fastar, ófrávíkjanlegar meginreglur. En siðmenningarþjóðir álfunnar eru þó áreiðanlega komnar að fastri niðurstöðu í ýmsum greinum. Málfrelsi og ritfrelsi, trúfrelsi og samkomufrelsi borgaranna er nú víðast trygt með grundvallarlögum þjóðanna sem ó-

missandi mannrjettindi. Og þá ekki síður athafnafrelsið, eða rjettur hvers einstaklings til þess að haga lífernisháttum sínum svo sem honum sjálfum sýnist, ef það að eins ekki kemur í bága við rjettmæta hagsmuni annara.

Jeg mintist áðan á rússneskt stjórnarfar. Mjer er kunnugt, að bannmenn standast eigi reiðari, en ef minst er á rússnesku kúgunina í sambandi við bannið, og vitna þá jafnharðan til hinna stjórnfrjálsu ríkja í Norður-Ameríku, þar sem bannlög hafa verið samþykkt. Jeg mun síðar minnast á, hver botnlaus ósannindi þeir hafa flutt um bannlöggjöfina í Ameríku, en læt mjer hjer nægja að taka það fram, að órjettmæt lagaskerðing á einstaklingsfrelsinu er nákvæmlega sama eðlis, hvort sem hún stafar frá einvöldum þjóðhöfðingja eða einvöldum meiri hluta. En hitt, hvað þeir reiðast, ef minst er á rússneskar stjórnarfarshugsjónir við þá, sprettur eingöngu af því, að þeir hafa aldrei hugsað um bannmálið í samhengi við önnur málefni þjóðfjelagsins. Oft og tíðum virðast þeir ekki sjá neitt annað mál en það, svo vendilega hafa

þeir rífið það út úr samhengi við alt annað, — enda vilja þeir í því efni beita meginreglu í lagasetningunni, sem þeir fyrirðæma, eða þykjast fyrirðæma, á öllum öðrum sviðum. En sú meginregla er rússnesk, enda knjasett af Nikulási II., átrúnaðargoði allra íslenskra bannmanna.

Hvers vegna heimtuðu templarar og þeirra fylgifiskar vínbann yfir þetta land? Því er fljótsvarað: Vegna þess háska, sem þeir sögðu, að þjóðinni stæði af vinnautninni. Jeg ætla mjer ekki að eyða orðum að öllum þeim öfgum og ofstækiskenninum, sem þeir hafa flutt um skaðsemi vínsins. Ef helmingurinn væri sannur af því, sem þeir hafa verið að prjedika um „áfengiseitrið“ og skaðsemi þess, þá skil jeg ekki að til væri nokkur heilbrigð manneskja fyrir norðan Alpafjöll. En jeg skal ekki fara frekar út í þá sálma, því að jeg ætla ekki að mótmæla því, að mikið ilt geti hlotist af vinnautn. Samt vil jeg leyfa mjer að skjóta hjer fram þeirri spurningu til bannmanna, hverju það muni sæta, að

kákasiski þjóðbáلكurinn hefur frá upphafi verið frumherjinn á fram-sóknarbraut mannkynsins nálega í öllum efnum, og hefur þó frá alda öðli drukkið vín og það í óhófi? Hvernig stendur á því, að Kínverjar tóku ekki forustuna, — því að ekki drekka þeir vín? Eða Múhamedstrúarmenn, sem þó aðallega drekka kaffi, eins og templarar, en alls ekki vín? Hvernig stendur á slíkum dularfullum fyrirbrigðum? Bannmenn segja þó, ef jeg man rjett, að vínið sje hræðilegasta plága mannkynsins, mannskæðara en styrjaldir og drep-sóttir, drjúgara til óhappa og óham-ingju, en allar Egyptalands plágur samanlagðar. Og hvernig mátti þá þetta verða, að hvítu fyllisvínin tóku leiðsöguna, en ekki gulu templararnir í Peking, eða bannmennirnir í Konstantínópel? Mjer þætti gaman að vita, hverig bannmenn svara þeirri spurningu!

En eins og jeg áður tók fram, kemur mjer ekki til hugar að neita, að vinnautn geti verið og sje oft mjög skaðleg. Ekki dettur mjer heldur í hug að hafa á móti því, að lög-gjöf og landstjórn veiti áfengismál-

inu afskifti. Jeg vil hjer líta á það eitt, hvort sú aðferð, sem templarar hafa beitt í þessu máli, — bannaðferðin, — er skynsamleg og rjettmæt. Hitt getur þá legið í þagnargildi á meðan, hvort hún er framkvæmanleg.

Jeg býst við að okkur öllum, bannmönnum líka, komi saman um, að þessari þjóð standi háski af fleiru heldur en víni. Og jeg býst við að mjög margir líti svo á sem jeg, að margt sje okkur miklu háskalegra en vínið. Jeg skal ekki ríða á garðinn þar sem hann er lægstur. Prentfrelsið er áreiðanlega einn hinn veigamesti ávöxtur af frelsishreyfingum síðustu alda. Og þó hefur það reynst þjóðvorri — og raunar fleiri þjóðum — einn hinn mesti háskagripur. Mjer er óskiljanlegt annað, en að öllum hugsandi mönnum standi stuggur af því, hverjum ókjörum af heimsku og fáfræði, af ósannindum og ódrenglyndi prentsmiðjurnar eru látnar hella út yfir þessa þjóð. Það gegnir furðu, að nokkrum heilvita manni skuli koma til hugar, að vinnautnin, sem þó áður fór síþverrandi, sje nokkuð viðlíka þjóðarböl eins og misbrúkun prentfrelsisins, sem hjer fer sívaxandi.

Hjer er ekki vígður prestur til hins ljelegasta útkjálkabrauðs, án þess að hann geti sýnt það og sannað, að hann hafi fengið þá mentun og þann undirbúning, sem geri hann hæfan til þess að gegna embætti sínu. En hitt leyfist hverjum óvöldum bögbósa, að prjedika fyrir öllum lýðnum, — að stofna blöð og tímarit og gera sig að leiðtoga almenningsálitsins, án þess nokkur geti þar haft hönd í bagga með. Jeg skal ekki fara fleiri orðum um þetta að sinni, en sá hefur ekki augu til að sjá með og ekki eyru til að heyra með, sem ekki skynjar, að í blaðamensku vorri hafa á síðustu árum þau fyrirbrigði gert vart við sig, sem þjóðinni er bæði háski og hneisa að. Og væri þá ekki ástæða til, að umboðsmönnum þjóðfjelagsins væri fengið vald til þess að taka eitthvað í taumana? Mjer er kunnugt, að margir bannmenn líta á þetta mál, — misbrúkun prentfrelsisins, — alveg eins og jeg, og ef nokkurt samhengi væri í pólitískum hugsunum þeirra, þá ættu þeir allir einum munni að krefjast þess, að löggjöf og landstjórn ljetu það ekki afskiftalaust, hvað borið er á borð fyrir þjóð-

merkingu á einum stað í Grágás (Staðarhólsbók) í fyrirsögn: „Um veiðar og almenningar“.

Þessir staðir staðfesta það, sem jeg bendi á í bók minni „Um Harald hárfagra“ að almenningarnir hafa dregið heiti sitt af því, að almenn-ingur nytjaði þá og hafði rjett til vissra afnota af þeim, en ekki af því, eins og menn höfðu áður haldið, að almenningur hafi átt almenningana í þeim skilningi að hann hafi átt sjálf landið.

Rjettindi almennings til landsnytja heita almenning og landssvæðið, sem rjettindin ná yfir, öðlaðist svo víða sama heiti hjer á landi og er kallað almenning, en í norskum lögum, og því líka tíðast í Jónsbók, er það aftur á móti kallað almenningur eftir sjálfu heitinu á almenningi manna.

Þykist jeg þá hafa leitt rök að því, að almenningar hjer til forna hafi ekki verið landeign almennings, heldur einstakra manna eignir, eins og líka var ekki nema eðlilegt í alla staði.

Alþingi eða allsherjarríkið til forna rúmaði enga þá stofnun innan sinna

vjebanda, er varðveitti neinn sameiginlegan sjóð, eða haft gæti með höndum eftirlit með allsherjareignum og gert þær arðberandi fyrir heildina. Með öðrum orðum, sá grundvöllur var ekki til, er stuðlað gæti að því, eða gert það æskilegt, að alþjóð eignaðist landeignir eða annað tilkall til lands, en að einsrjettindialmenningi til handa til einna eða annara nytja, annað hvort gegn endurgjaldi eða þá endurgjaldslaust.

Þegar það er nú haft til hliðsjónar, sem tekið hefur verið fram um almenningana, og Landnáma er tekin til greina, og það jafnframt haft í huga, að það var tekjulind, ao eiga afrjett, þá virðist óneitanlega sýst, sem óhikað megi fullyrða, að alt landið hafi þegar í öndverðu verið numið af landnámsmönnum þar sem grös voru vaxin, og að jöklarnir og þau öræfi, er engar nytjar gáfu, hafi verið þeir einustu hlutar landsins, er aldrei hafa verið teknir til eignar. Að minsta kosti verður að krefjast þess, ef því er haldið fram að til sjeu hjer afrjettir, er aldrei hafi verið numd-

ar, að það sjeu þá færð einhver rök fyrir því að svo sje.

En það er jeg sannfærður um, að reynast mundi erfitt verk. Er hvort-veggja, að stjórnartilhögunin á þjóðveldistímanum var, eins og bent hefur verið á, þess eðlis, að ekki er ástæða til að ætla, nje heldur kunnugt, að nokkrar afrjettir eða almenningar hafi nokkru sinni verið gerðir að allsherjarlandeignum á þjóðveldistímanum.

Um konung vitum vjer hins vegar, að hann fjekk að eins lögbundið vald í hendur og forræði fyrir landsmönnum, er landið gekk undir hann, og að hann eignaðist hjer aldrei aðrar landeignir, en landeignir einstakra manna og kirkjueignirnar, er hann tók undir sig.

Saga landsins gerir það því, að mínu áliti, jafn ókleift að draga afrjettir eða önnur lönd, sem í manna minnum hafa verið landeign hjeraða eða sveitarfjelaga, undir landssjóð að einu eða öðru leyti fremur en hverja aðra jarðeign á landinu, hvort heldur eru lóðir í kaupstöðum eða jarðir til sveita.

Þar sem þingsályktunartillagan hefur þannig, að minni ætlan, ekki við söguleg rök að styðjast, þá skoða jeg það útilokað að hún geti náð tilgangi sínum eða orðið að gagni á þeim grundvelli, er henni var ætlað.

Annað mál er það, að tillagan getur óbeinlínis orðið til þess, við þær umræður er hún vekur, að leiða menn inn á nýjar brautir, eins og t. d. það, að koma í veg fyrir, að menn geti átt hjer fossa til þess eins að láta þá vera ónotaða og útiloka samkepni frá Íslands hálfu við önnur lönd. Einnig gæti komið til mála, að láta virða alla stærri fossa og aflveiturjettindi sjerstaklega nú um leið og jarðamatið fer fram, og setja jafnframt lög þess efnis, að landið taki undir sig aflveiturjettindin fyrir virðingarverð, svo framarlega sem eigendurnir hefðu ekki tekið fossana til notkunar eða sett tryggingu fyrir því að þeir yrðu notaðir innan viss árabils.

Einnig gefur tillagan tilefni til þess að hugsa um það hvort ekki væri ástæða til þess að fylgja betur fram landamerkjälögunum og fá upp-

lýst öll merki á afrjettum, því að enda þótt það sje að mínu álitu rangt, að ætla að landssjóður geti dregið undir sig nokkrar þær afrjettir eða önnur nytjalönd, sem verið hafa óátalin eign frá ómunatíð, þá er það þó svo, eins og bent hefur verið á, að þegar afrjettunum sleppir og jöklarnir taka við og þau öræfi og fjöll upp úr jöklunum, sem ekki hafa verið til neinna nytja, eins og t. d. afrjettarfjöllin í Vatnajökli, þá er landið þar ónumið og verður því að skoðast sem allsherjareign.

En að þessum jökla og öræfaeignum undanskildum og ákveðnum, afmörkuðum jarðeignum þess opinbera, á landssjóður áreiðanlega ekkert frekara lögmætt tilkall til landsins, annað en tilkallið til landhelginnar utan netlaga.

Þar sem jeg hjer að framan hef ekki minst á þann almenninginn, sem jeg síðast nefndi, almenninginn á sjónum, vil jeg að lokum fara um hann nokkrum orðum og gera stuttlega grein fyrir skoðunum mínum á landhelgismálinu.

Svo sem kunnugt er, hafa lögfræð-

ingar vorir, og því aðrir landsmenn, byggt tilkallið til landhelginnar á 7. lið 3. gr. Stöðulaganna, eða því ákvæði þeirra, að fiskveiðarnar sjeu eitt af sjerstaklegum málefnum Íslands.

En jeg verð nú að segja það, að frá því jeg fyrst fyrir alvöru fór að hugsa þetta mál, þá hef jeg aldrei getað skilið það, að þetta ákvæði helgi oss neitt svæði á sjónum, eða að í því felist í sjálfu sjer annað en það, að Alþingi fjalli um öll lög um fiskveiðar á íslenskum skipum, eða hjer búsettra manna, innan þeirra takmarka, að þau ríði ekki í bága við rjett annara þjóða. Jeg skal taka dæmi til skýringar því sem jeg á við.

Englendingar hafa bannað enskum botnvörpungum að toga í Morayfirði á Bretlandi. Þetta bann gildir allan fjörðinn, jafnt þann hluta hans sem liggur utan landhelgi sem innan. Á sama hátt höfum vjer og bannað fiskimönnum vorum að leggja net um takmarkaðann tíma á Faxaflóa, jafnt utan landhelgi sem innan.

Engum manni kemur nú til hugar,

að það, að vjer eða Englendingar höfum sett þessi ákvæði um veiðarnar, helgi þar með staðinn á hafinu, sem ákvæðin ná yfir.

Á sama hátt er það og, að þó að vjer setjum fiskimönnum vorum reglur um það, hversu þeir skuli haga veiðum innan landhelginnar sem utan, þá fæ jeg ekki sjeð, að það út af fyrir sig helgi oss þar fyrir landhelgina í sjálfu sjer, fremur en önnur svæði á sjónum, sem ákvæði eru sett um.

Nei, sannleikurinn er í mínum augum sá, að þegar vitnað er til Stöðulaganna, verði tilkallið til landhelginnar tæpast bygt á fiskiveiðaákvæðinu, heldur verðum vjer að geta bent á beina, ákveðna heimild fyrir því í Stöðulögunum, að landhelgi Íslands sje sjerstakt málefni landsins, samkvæmt þeim.

Og sem betur fer, þá er slík heimild fyrir hendi.

Eftir 9. lið, 3. gr. Stöðulaganna, eru þjóðeignir sjermál, og gildir það allar íslenskar þjóðeignir undantekningarlaust. En landhelgin er, eins og kunnugt er, það svæði á sjónum, sem

helgast af sjálfu landinu, og landinu á hverjum tíma fylgir og fylgja her, að alþjóðalögum, alveg á sama hátt og innan landhelginnar gildir um netlögin gagnvart einstökum jörðum. Er því landhelgin hjer við land jafn-íslensk og landið sjálft. Og með því að hún er jafnframt þjóðeign eða „offentlig Ejendom“, eins og það heitir á frumtextanum, þá leiðir þar af að landhelgi landsins er sama lög-máli háð og aðrar íslenskar þjóðeignir, eins og t. d. þjóðjarðirnar, eða með öðrum orðum, að landhelgi landsins er, með þjóðeignaákvæði Stöðulaganna, viðurkend skýlaus eign þess íslenska þjóðfjelags.

Ef áhugi sá, sem þingsályktunartillagan vakti á þinginu fyrir því, að ganga rétt eftir þeim eignum, sem ástæða væri til að ætla að landssjóður ætti, leiddi til þess, að þingið beittist fyrir því, að landhelgismálið yrði leitt til lykta, þá má með sannni segja, að það hafi ekki verið til einskis að tillagan kom fram.

Lbs - Hbs / Þjóðdeild

100560099 - 5